

Artemisia tournefortiana REICHENB., nový zavlečený druh v ČSSR

Artemisia tournefortiana REICHENB., eine neue eingeschleppte Art
in der Tschechoslowakei

František Grüll

GRÜLL F. (1972): *Artemisia tournefortiana* REICHENB., nový zavlečený druh v ČSSR. [*Artemisia tournefortiana* REICHENB., eine neue eingeschleppte Art in der Tschechoslowakei.] — Preslia, Praha, 44 : 274—276. — Der Autor führt die Funde einer für die tschechoslowakische Flora neuen Art: *Artemisia tournefortiana* REICHENB., an. Der Beitrag enthält die Beschreibung und die europäische Verbreitung dieser adventiven Art, ihre Standortcharakteristik und die floristische Zusammensetzung des angeführten Fundortes. — Havlíčkova 32, Brno, Tschechoslowakei.

Z asijských druhů rodu *Artemisia* vyskytl se adventivně na území našeho státu nový zástupce — *A. tournefortiana* REICHENB., nápadný výškou své lodyhy a úzkým, kompaktním, latnatým květenstvím.

Systematické postavení a popis druhu

Artemisia tournefortiana REICHENB. Icon. ex Cent. 1 (1823) 6, tab. 5; BESS. in Nouv. Mém. Soc. Nat. Mosc. 3, 82, 1834; DC. Prodr. 6. 119, 1838; LEDEB. Fl. Ross. 2, 592, 1845.

Druh je zařazován do sekce *Abrotanum* BESS., subsekce *Annuae* RYDB., in North Amer. Fl. 34, Pars 3 (1916), 259. — Popis našich rostlin byl sestaven podle POLJAKOVA (1961); cf. též tab. XI. až XII.

Rostlina jednoletá, lysá, nebo s roztroušenými vidličnatými, přitisklými chlupy. Lodyha přes 200 cm vysoká, 7—14 mm silná, přímá, hnědě fialová, v latě žebnatá, většinou jednoduchá, olistěná. Listy s výjimkou listenců řapíkaté, dolní 7—16 cm dlouhé, 4—6 cm široké. Čepel v obrysu podlouhle eliptická, dvakrátě peřenosečná, úkrojky krátce řapíkaté, podlouhle kopinaté, hluboce zpeřené zastříhované nebo téměř stříhané na kopinaté, špičaté zubaté části. Střední a horní lodyžní listy kratší, méně dělené, listeny jednoduše zpeřené, pilovitě zubaté, nebo někdy celokrajné, čárkovitě kopinaté. Úbory početné, široce vejčité, nebo téměř kulovité, až 2 mm široké, vztyčené, nahloučené na krátkých nebo prodloužených, mírně odstávajících větévkách, vytvářejících celkem úzké, dosti kompaktní latnaté květenství. Zákrovní listeny na hřbetě lysé, se širokým suchomázdřitým lemem, vnější eliptické, vnitřní kopinaté nebo eliptické. Květní lůžko vyklenuté, lysé, hrboulkovité, okrajové květy pestíkové v počtu 20—22. Koruna úzce trubkovitá, tečkovaně žláznatá, laloky blizny vyčnívající, úzce čárkovité, nebo poněkud zahnuté. Terčovitě květy oboupohlavné, v počtu 10, koruna kuželovitá, purpurově růžová, v dolní části tečkovaně žláznatá, prašníky úzce čárkovité, laloky blizny krátké, z trubky nevyčnívající, čárkovité. Nažky až 1 mm dlouhé, úzce podlouhle vejčité, zploštělé, jemně rýhované, na vrcholu s plochou okrouhlou ploškou. Rostlina kvete u nás od srpna do konce září.

Areál

Druh je rozšířen na území Zakavkazka (v sovětské i turecké Armenii), severního Iránu a přilehlých oblastí Afganistanu. Ve střední Asii je rozšířen v oblasti Turánské nížiny od východních břehů Kaspického moře mezi Mangyšlakem a Kopet-Dagem, v jižním a severním Priuráli, v nížinách kolem řeky Syr-Darje, v oblastech Příbalehaše, podél Tarbagataje a řeky Černého Irtyše, dále je rozšířen v horské části střední Asie, kde postupuje až do výše 2500—3000 m (KRAŠENNINIKOV 1958).

Charakteristika stanovišť: druh roste v horách i nížinách, na březích řek, na lukách (i slaných), v suchých horských korytech, na erozivních kuzelech rozpadajících se hornin, na ruderalních stanovištích i v polích.

Adventivní výskyt v Evropě (podle dostupných údajů)

Na území Německa je znám od r. 1851, kdy se poprvé vyskytl u Drážďan (an der Brühlischen Terrasse), později v Polsku ve Štetíně (1898), ve Francii u Lyonu (1920), dále ve Švýcarsku u Ženevy (HEGI 1929). Nejnovější údaje o výskytu jsou opět z Německa (GUTTE 1970, písemné sdělení): u Lipska na Müllberg-Möckern, na rumišti v polích jižně Podelwitz (1965–66), na rumišti Abtnaundorf (1966–67), u železniční čekárny v Rosental (1966–68), na rumišti v Leninově ul. v Lipsku (1967), na popelové haldě v Rositz u Meuselwitz (30 km jižně Lipska, 1969), v Karl Marx Stadt, dále u Lübecku a u Sonderhausenu (1970).

Adventivní výskyt v Československu

Druh byl poprvé zjištěn na našem území JEHLÍKEM r. 1964 na rumišti u přádelny bavlny v Doudlebech n. Orlicí, později na dvoře přádelny bavlny v Místku (1966), autorem pak dvakrát na skládce v Brně (1969–70).

Dokladový materiál z jednotlivých lokalit: 1. Rychnov n. Kněžnou; Doudleby n. Orlicí, 1 ex. na rumišti u přádelny bavlny Orban 05; 280 m; 27. 10. 1964 (JEHLÍK); — 2. Frýdek-

Tab. 1. — Floristicko-cenologická skladba porostů na skládkách v Brně,
▼ nichž se *Artemisia tournefortiana* REICHENB. vyskytuje

Číslo snímku	1	2	3	4	Číslo snímku	1	2	3	4
Velikost analyzov. ploch (v m ²)	25	30	25	25	Velikost analyzov. ploch (v m ²)	25	30	25	25
Pokryvnost v %	80	85	90	60	Pokryvnost v %	80	85	90	60
<i>Artemisia tournefortiana</i>	2	2	1	2	<i>Sisymbrium altissimum</i>	+	+	+	.
<i>Artemisia vulgaris</i>	2	3	2	3	<i>Arctium tomentosum</i>	.	.	.	1
<i>Erigeron canadensis</i>	2	3	3	2	<i>Urtica dioica</i>	+	.	+	1
<i>Sisymbrium loeselii</i>	2	2	2	1	<i>Cirsium arvense</i>	.	+	+	.
<i>Melilotus officinalis</i>	1	2	1	2	<i>Tanacetum vulgare</i>	.	.	.	1
<i>Chenopodium album</i>	2	1	1	1	<i>Lolium perenne</i>	2	1	1	+
<i>Chenopodium strictum</i>	1	1	1	1	<i>Plantago major</i>	1	+	+	1
<i>Tripleurospermum inodorum</i>	1	1	2	3	<i>Sonchus oleraceus</i>	+	+	+	+
<i>Atriplex nitens</i>	1	1	1	1	<i>Elytrigia repens</i>	+	.	.	3
<i>Amaranthus retroflexus</i>	1	1	+	1	<i>Calamagrostis epigeios</i>	+	1	1	1
<i>Carduus acanthoides</i>	1	+	+	1	<i>Poa compressa</i>	+	+	.	2
<i>Polygonum aviculare</i>	1	+	+	+	<i>Tussilago farfara</i>	.	+	.	2
<i>Atriplex oblongifolia</i>	1	+	+	.	<i>Achillea millefolium</i>	+	+	+	1
<i>Arctium lappa</i>	+	+	+	2	<i>Solidago canadensis</i>	.	.	+	1

Mimo druhy uvedené v tabulce vyskytly se ojediněle následující: *Artemisia absinthium*, *Ballota nigra*, *Cichorium intybus*, *Daucus carota*, *Dipsacus silvestris*, *Echium vulgare*, *Erysimum durum*, *E. cheiranthoides*, *Datura stramonium* (snímky č. 1–3); *Melandrium album*, *Oenothera biennis*, *Picris hieracioides*, *Reseda lutea*, *Rumex crispus* (snímek č. 4).

Lokality snímků: snímky č. 1–3, skládka v bývalé Kohnově cihelně na ul. Vinohrady, nedaleko Červeného kopce; půda je tvořena jemnou navážkou popele s příměsí hrubého škváru; 20. 9. 1970; — snímek č. 4, skládka Vinohradská v Komárově nedaleko lesíka Ráječka; půda tvořena škvárovou navážkou s příměsí popele, hrubé rozpadavé omítky, drti cihel a skla; 16. 9. 1969.

Místek: Místek, více ex. na dvoře přádelny bavlny Slezan 03; 290 m; 20. 10. 1966 (JEHLÍK); — 3. Brno: skládka Vinohradská v Komárově, nedaleko Ráječka, 50 velkých ex. na popelové a škvárové půdě; 200 m; 10. 9. 1969 (GRÜLL); — 4. Brno: skládka v býv. Kohnově cihelně ul. Vinohrady, ve směru Červeného kopce; 60 ex. na popelové navázce; 210 m; 6. 9. 1970 (GRÜLL).

Floristicko-cenologická skladba porostů, jak ukazují snímky, je na obou brněnských lokalitách obdobná a na žádné nedosáhla *Artemisia tournefortiana* dominujícího postavení, jako je tomu na lokalitě Müllberg u Lipska (GUTTE 1970), kde bylo možno popsat společenstvo tohoto pelyňku. Společenstvo, v němž se *A. tournefortiana* vyskytuje na lokalitách v Brně, charakterizují jako doznívající *Sisymbrietum sophiae* KREH 1935, s přechodem k nastupujícímu *Tanaceto-Artemisietum* (BR.-BL.) TX. 42.

Výskyt druhu je na brněnských lokalitách dosud efemérní a bude nutné sledovat, zda se vyskytne i v širším okolí, zejména v zahradních kulturách, případně i v polích a zda tak nevznikne určitý problém fyto karanténny. Pokud jde o způsob zavlečení, souvisí s dovozem bavlny (lok. 1 a 2) a vlny (lok. 3 a 4).

Aby bylo možno sledovat podmínky šíření druhu v celém území, chci závěrem naše pracovníky upozornit na pravděpodobný výskyt zmíněného asijského pelyňku i na jiných místech našeho státu.

Děkuji srdečně kol. V. Jehlíkovi za determinaci a revizi materiálu, kol. M. Dvořákové za pomoc při studiu ruských textů a Dr. P. Guttemu z Lipska za písemné sdělení lokalit z NDR.

Literatura

- FEDČENKO B. et O. FEDČENKO (1912): *Conspectus Florae Turkestanicae* LIX. Compositae. — Beih. Bot. Centralbl., Dresden, 29/2 : 226—277.
- GUTTE P. (1969): Die Ruderalpflanzengesellschaften West- und Mittelsachsens und ihre Bedeutung für die pflanzengeographische Gliederung des Gebietes. — MS. [Diss. Univ. Leipzig.]
- (1970): Die Wiederbegrünung städtischen Ödlandes, dargestellt am Beispiel Leipzigs. — Hercynia, Ser. N., Leipzig, 8 : 58—81.
- HEGI G. (1929): *Illustrierte Flora von Mitteleuropa*. Ed. 1. Vol. 6/2. — München.
- KRAŠENNINIKOV I. M. (1958): Роли значения ангарского флористического центра в филогенетическом развитии основных еurasийских групп полиней подрода *Euartemisia*. — *Materialy Istor. Flory Rast. SSSR.*, Moskva et Leningrad, 3 : 62—128.
- POLJAKOV P. P. (1961): *Artemisia* L. — In: *Flora SSSR*. Vol. 26, p. 425—631. — Moskva et Leningrad.

Došlo 19. května 1971
Recenzenti: S. Hejný, V. Jehlík

V příloze viz tab. XV. — XVI.

F. Grüll: *Artemisia tournefortiana* REICHENB., nový zavlečený druh v ČSSR